

KOLUMNI | Kirsi Vainio-Korhonen

Sakramentista siviilivihkimiseen

KRUUNUN JA KIRKON PITKÄ AVIOLIITTOKESKUSTELU

Mielikuva tietynlaisesta, 'perinteisestä' tai 'ikäikäisestä' luterilaisesta avioliiton solmimisen mallista istuu monilla lujassa, vaikka suomalaisen avioliiton historialliset vaiheet ovat olleet monenlaisia ja kiisteltyjäkin.

Tälläkin hetkellä avioliittorintamalla kuohuu. Maaliskuussa voimaan tullut avioliittolaki ei enää aseta vihittävien sukupuolelle ehtoja, mutta Suomen evankelis-luterilaisen kirkon näkemys on toinen. Kirkon mielestä avioliitto instituutiona on varattu vain heteropareille ja kirkoissa vihittään vain heitä. Asia on mutkikas, koska evankelis-luterilainen vihkiminen on nykyään juridisesti pätevä avioliiton vahvistamistapa. Tällä hetkellä jotkut papit vihkivät jopa salaa samaa sukupuolta olevia pareja sinänsä päteviin liittoihin ja vievät itse vihki-ilmoitukset maistraattiin rekisteröitäviksi.

Historiantutkija tietää, että vihkiminen on aiheuttanut tuskaa ja päänvaivaa kirkolle aikaisemminkin. Uudelle ajalle asti avioliiton solmiminen oli yhteiskunnallinen akti, jossa ainoana laillisenä naittajana toimi morsiamen isä. Esihistorialliselta ajalta periytyvä naittajan valta poistui suomalaisesta avioliittolainsäädännöstä vasta vuoden 1930 alussa. Puolisot saivat keskenään tasa-arvoisen aseman ja avioliitosta tuli vain heidän välisensä sopimus.

Kirkollisesta vihkimisestä tuli juridisesti pätevä vasta vähitellen. Katolisessa kirkossa Trenton kirkolliskokous päättyi 1500-luvun jälkipuolella kannalle, jonka mukaan laillinen avioliitto tuli solmia papin läsnä ollessa. Reformoidut kirkkokunnat eivät kuitenkaan vielä tässä vaiheessa ottaneet asiaan kantaa, vaikka pitivät kirkollista vihkimistä kristillisen järjestyksen mukaisena.

Ruotsin valtakunnassa ja siihen kuuluvassa Suomessa pitäydettiin pitkään germaanisen

FT Kirsi Vainio-Korhonen on Suomen historian professori Turun yliopistossa. Sähköposti: kirvai@utu.fi.

Kuva: Hanna Oksanen

oikeuden perinteessä, joka pani suuren painon kihlaus sopimukselle ja sille, miten isä luovutti tyttärensä sulhaselle. Kirkollinen vihkiminen siunasi hääparin, mutta sillä ei ollut juridista merkitystä eikä se yksinään laillistanut avioliittoa.

Reformaattori Martti Luther riisui kirkolliselta vihkimiseltä katolisen kirkon sakramenttiarvon. Luther katsoi, että avioliittosopimus oli maallisen oikeuden asia. Kristittyjen tuli toki suosia kirkollisia kuulutuksia ja vihkimistä, mutta niillä ei ollut samanlaista oikeudellista merkitystä kuin maallisella kihlauksella. Kihlaus oli edelleenkin avioliiton perusta ja kirkollinen vihkiminen sen siunaus.

Ruotsin valtakunnan kirkko yritti kuitenkin 1500-luvun lopulta lähtien tehdä kirkollisesta vihkimisestä pakollisen ja myös juridisesti sitovan. Aiemmin vihkiminen ei tapahtunut kirkkotilassa vaan kirkon ovelta. 1600-luvulla toimitus siirrettiin arvokkaammalle paikalle kirkkosaliin. Vuoden 1686 kirkkolaki ei kuitenkaan tehnyt välikirkkoa maallisen lain kanssa vaan hyväksyi edelleen kihlauksen merkityksen laillisen avioliiton perustana. Jos aviollinen yhteiselämä alkoi kihlauksesta, myös kirkon mukaan "se oli avioliitto". Yleisvaltakunnallista lakia valmisteltaessa voitiin vielä

1600-luvun lopulla ajatella, että ”kihlaus on avioliitto ja vihkiminen [vain] rituaali”.

Ruotsissa kirkollinen vihkiminen tuli lopulta pakolliseksi ensimmäisen yleisvaltakunnallisen lain myötä vuonna 1734, vaikka vanhastaan avioliinen yhteiselämä oli voinut alkaa ilman papin aamentakin. Tätäkään mahdollisuutta ei uudesta laista kuitenkaan jätetty pois. Jos mies oli avioliittolupauksen varjolla maannut morsiamensa ja vältteli vihkimistä, saattoi myös tuomioistuim vahvistaa parin avioliiton ilman kirkollista vihkimistä, siis siviilitoimenpiteenä.

Avioliittokäytännöt tulivat uuteen valoon, kun Ranskaan luotiin suuren vallankumouksen myötä uskonnotonta kulttuuria ja samalla siviiliavioliitto tehtiin maassa pakolliseksi vuonna 1792. Liberalisoituvassa ja maallistuvassa Suomessa tällaista mahdollisuutta alettiin vaatia 1800-luvun lopulla. Siviiliavioliitosta ja siviilirekisteristä tuli tuolloin kuumia keskustelunaiheita.

Virallisen väestörekisterin pohjana olivat vielä sata vuotta sitten uskonnolliset seremoniat, kaste ja kirkollinen vihkiminen. Tämä johti siihen, että osa ihmisistä eli vakaumuksellisista syistä vihkimättöminä ”omantunnonliitoissa” ja jätti lapsensa kastamatta. Kastamattomia lapsia ei puolestaan voitu merkitä kirkonkirjaan, joka oli ainoa viralli-

nen väestörekisteri. Rekisteröimätön ei taas saanut papintodistusta, joka oli kouluun pääsyn tai passin hankinnan edellytys. Solmun aukaisivat vasta vuonna 1917 säädetty laki siviilivihkimisestä ja vuonna 1919 perustettu siviilirekisteri. Ruotsissa siviiliavioliitto oli avattu kaikille halukkaille jo vuonna 1908 ja määrätty pakolliseksi, jos toinen vihittävästä ei kuulunut evankelis-luterilaiseen kirkkoon.

Historiallista taustaa vasten Suomen evankelis-luterilaisen kirkon opillinen linjaus nykyisen avioliittolain osalta tuntuu kohtuuttomalta. Jos reformaattori Martti Luther ei pitänyt avioliittotasiakirjojen kirkonmiehille kuuluvana, miksi hänen perillisansä ajavat kollegojaan salavihkimisiin?

Luterilaisessa kirkossa vihkiminen ei ole sakramentti eikä siten samalla tavalla raamattuun pohjautuva uskonnollinen toimitus kuin kaste tai ehtoollinen. Vuoteen 1734 asti kirkollinen vihkiminen ei ollut juridisesti sitova avioliittosopimus, vaikka se antoi uskonnollisen siunauksen naittajan suorittamalle morsiamen luovutusaktille.

Monissa Euroopan maissa siviilivihkiminen on ainoa laillisesti sitova avioliiton muoto. Sen oheen voivat halukkaat liittää seremonian, jossa solmittu liitto siunataan uskonnollisin menoin. Olisiko tämä hyvä ratkaisu myös Suomessa? ■